

AMATŐRÖK ÉS PROFIK

Fejezetek a beregvidéki fotóművészet történetéből

Bevezető

Az 1990-es évek elején támadt az a gondolatom, hogy egy szöveges-fotós albumot állítok össze a Beregvidék fotósainak tevékenységéről az 1900-as évektől kezdve. Úgy terveztem, hogy 10–5 amatőr és 5–0 profi fotográfus munkáit, valamint saját fotós élményeimet ismertetem az albumban.

Számítottam rá, hogy kutató- és rendszerező munkám közben óhatatlanul szembesülnöm kell különböző problémákkal (mások akadémikoskodása, az elkerülhetetlen utazgatásokhoz szükséges üzemanyag hiánya stb.), de arra nem, hogy jó néhány évvel a rendszerváltozás után sem kapok engedélyt vidékünk fotótörténeti anyagainak kutatására a Kárpátaljai Területi Állami Levéltárban; holott a beregszászi levéltári fiók akkori vezetője kimondottan jó ismerősöm, alkalmanként ivócimborám volt. Emellett váratlanul érintett, hogy a politikai, gazdasági, hatalmi és emberi értékek válsága közepette munkámban nem számíthattam sem erkölcsi, sem anyagi támogatásra.

Mindezek ellenére néhány év alatt a vállalt feladatot részben sikerült elvégezni. A következő lépés egy saját fotóalbum kiadása lett volna, amelyhez adott volt 150 előválogatott fotó, a kiegészítő szöveget pedig igen rövid idő alatt megírtam volna, ha találok kiadót. Németh Istvánt, a Mandátum Kiadó igazgatóját és Penckőfer Jánost, a Hatodik Síp című folyóirat akkori szerkesztőjét kerestem meg. Az áttekinthetőség érdekében egyik közös találkozóink színhelyén kisebb fotókiállítást is rögtönöztem a tervezett album anyagából, abban a reményben, hogy segíteni fognak. Túlfűtött optimizmusomnak azonban hamar befellegzett, mert mindketten megmaradtak az ígéreteiknél; a saját album kiadásának szándéka zátonyra futott.

Mit tehettem? Visszatértem a beregvidéki fotóművészet fellelhető dokumentumainak kutatásához, kibővítve a már összegyűlt anyagot, amelynek közreadását most az Együtt vállalta. Az anyag még nem teljes, de a további bővítés feltehetően könnyebb lesz – ha marad hozzám időm és energiám.

NEVES FOTÓSOK

Szabó Sándor

Emberi nyíltsága, őszintesége, fotósként rendkívüli céltudatossága mentes minden sallangtól. Hosszadalmas bevezetés és feszélyezettség nélkül kezdett beszélni fotós élményeiről, s olyan élvezettel, hogy a diktafon szinte feleslegessé vált – anélkül is könnyen megjegyezhettem volna szavait.

Fő elfoglaltsága mellett nem véletlenül lett fotós. Úgy érezte, hiányzik valami igazi énjéből, ami kiegészíti, rugalmasabbá teszi jellemét, tartalmasabbá az életét. Pedig igen aktív ember volt, hiszen komolyan sportolt, amit hűen tükröz egész magatartása. Számos járási, területi, köztársasági ökölvívótornán ért el első vagy előkelő helyezést. Ennek ellenére második hivatásául a fotózást választotta. A pályafutása során elért komoly sikerek bizonyítják, nem tévedett.

1963-ban, a lengberi híradástechnikai technikum elvégzése után vásárolta meg első fényképezőgépét, egy Ljubityel márkájú kisgépet, ezzel érte el első sikerélményeit.

A híradástechnikai képesítés megszerzése után Beregszászban kapott munkát. Rendkívül jól jött, hogy több műszakban dolgozhatott, mert a szigorú munkarend megkövetelte az értelmes lazítást. Viszonylag rövid idő alatt fontos ismereteket halmozott fel a fotózásról, kialakította az igényességet önmagával, eredményeivel szemben. Hamarosan Revacska József bankigazgató – az amatőr fotósegylet vezetője – pozitív befolyása alá került. Józsi bácsi adott lehetőséget arra is, hogy fotói bemutatásra kerüljenek a beregszászi banképület földszinti vitrinjeiben. Megjegyzendő, hogy a fotósegylet minden anyagi támogatás nélkül működött, ám a pénz pótolta a tagok buzgósága, munkaszeretete és becsvágya. Ráadásul voltak erkölcsi támogatóik, ami tovább fokozta cselekvésvágyukat. A fiatal fotósok publikálási lehetőséget kaptak Svéd Ármintól, aki akkoriban a *Vörös Zászló* című járasi lap szerkesztője volt. Neki köszönhetően Szabó Sándor egyre népszerűbb lett. 1967 és 1995 közt szinte egyetlen olyan kultúrpolitikai esemény sem volt a városban vagy járásban, amelyről Szabó Sándor ne készített volna felvételt. De ezek mellett készített emlékképeket, portrékat, zsánerképeket és természetfelvételeket.

Eredmény eredményt követett. 1972-ben a Területi Néprajzi Múzeumnál tevékenykedő Markovics Máttyás ajánlatára és buzdítására köztársasági fotókiállításon vett részt, ahol négy, a Kárpátokban készült természetfo-

Szabó Sándor: Szülőföldem I. (Téli táj)

tőjával ezüstérmet nyert. Ez a páratlan siker a továbbiakban zöld utat biztosított felvételei számára a területi kiállításokra, amelyeken több mint tíz oklevéllel ismerték el fotóművészeti eredményeit.

Szabó Sándor a fotózás szinte mindegyik műfajában hivatásost meghazudtoló tehetség. Különösen erős oldala a természet- és riportfotózás, amit dinamikus belső önkifejezési módjának és kifinomult esztétikai érzékének köszönhet. Az emberi képzeletet lenyűgöző, végtelen nyugalmat árasztó tájfelvételei műszaki érzékről, egyéni hangulat- és ízlésvilágról egyaránt tanúskodnak.

Fotóinak tanulmányozásakor meggyőződhetünk arról, hogy egyformán becsüli önmagát és környezetét, annak a csodálatos világnak minden szépségét, amit ő lát és láttat; de nem kevésbé csodálatos a benne lakozó tehetség,

Szabó Sándor: Hegyek között I.

ami lehetővé teszi, hogy elkapja a megfelelő pillanatot, a rengetegből kiemelje a legértékesebbet. Mindeközben természetesen érzi a reá háruló felelősséget ízlésvilágunk formálásáért. Más kérdés, hogy rohanó életmódunk mindennapjaiban sokan elmulasztják megismerni ezeket az értékeket, pedig egy-egy darabka örömmel boldogabbnak mondhatnák magukat.

Szabó Sándor Beregszászban él. Már nem fotózik, elfoglalja a létért való küzdelem. Bizalma a jövő iránt megcsappant, de a remény szívós gyökere, hogy az általa felfedezett értékek megörökítése, felmutatása talán mégse volt hiábavaló, még nem halt el benne. Neki legyen igaza.

Revacsko József

Józsi bácsi, akiről rengeteget beszéltek és beszélnek ma is, nemcsak rendkívüli ember és kiváló fotóművész, de nagy tiszteletnek örvendő bankvezető is volt. 1913-ban született Ungváron. Gyermekkoráról keveset sikerült megtudni. A körülményeket, amelyek közepette fotós lett, ma már csak pszichológiai visszavezetéssel és némi ráérzéssel lehetséges felmérni.

Annyi bizonyos, hogy a kezdeti balsikerek nem szegték kedvét, mert már fiatalon kitartó, következetes személyiség volt, aki magas mércét állított maga és környezete elé.

Egyik fotókiállításának prospektusából derült ki, hogy 1934-től kezdett fényképezni egy régi típusú lemezes kamerával. Ekkor már érett ember volt, elegendő akarattal, műszaki tudással és esztétikai érzékkel felvértezve ahhoz, hogy elfogadható minőségű fotográfiákat készítsen. Természetszeretete, az emberekhez való vonzódása és az új iránti nyitottsága csalogatta erre a jellemét kibontakoztató tevékenységre. Természetfotói, portréi, csendéletei stb. bizonyítják, hogy jól döntött. Beregszász büszke lehet arra, hogy Józsi bácsi szakmai és amatőr fotóművészi munkássága itt teljesedett ki.

Riportfotói ma már szinte relikviák, hiszen történelmi jelentőségűek, közelmúltunk, egyben Józsi bácsi nyílt, őszinte és hitből fakadó baloldali elvhűségének meggyőző bizonyítékai, amiről még közvetlenül halála előtt készített felvételei is tanúskodnak. Személyiségéről sokat elárul az a tény, hogy elvhűségét haláláig megőrizte. A múltját teljes felelősség-tudattal vállalta, vállalhatta – az ő masinája soha nem hazudott.

Természetfotói nagymértékben hozzájárultak amatőr művészi elismeréséhez: dinamikus képeiből árad a zamatos élet, a derű, a bizalom, a jövőbe vetett hit. A régi épületek és emlékművek fotózásával nemcsak műszaki tudását, történelmi emlékeit frissítette, de hatékonyan befolyásolta a város műemlékvédelmét is. Érdeklődtek iránta, kikérték a véleményét, javaslatait: szolidan a háttérből irányított.

Portréin, amelyek egy diktatórikus rendszer tartalmi keresztmetszetét adják, egyaránt szerepelnek életunt, közönyös, törtető és boldogságtól ragyogó arcok. Ezek a felvételeken a fotográfus kritizál, leleplez és bizonyít. Persze, laikusok szemében a fotók egységes fogalomba folynak össze, és ez az, ami jobb esetben gondolkodásra készíti a szemlélődőt, más esetben megoldhatatlan rejtélyek sorozatának tűnik.

Vegyük szemügyre például a *Felvonulás 1981.* című képet, amely rendkívül érdekes, és ha lehet, kezdjük a háttérrel. Tegyük úgy, mintha nem tudnánk, mikor készült a fotó, amelynek jobb oldalán, a tömeg mögött az akkoriban Kultúrpalotának nevezett intézményt láthatjuk. Tehát máris megállapíthatjuk: időben túl vagyunk a múlt század hetvenes éveinek elején. A háttér másik érdekessége a város Nagyváruházáán levő, horganyozatlan lemezből készült lózung (CÉLUNK – A KOMMUNIZMUS), amely több mint tíz éven át szolgálta a párhatalmi diktatúrát (rendszeres felújításának költsége valószínűleg elérte egy személygépkocsi árát), s amely a 70-es évek végén került az épületre. Ezzel a két információval egészen közel kerültünk a fotó készítésének időpontjához. De ez még nem minden, amiről a fotó „árulkodik”.

A kép előterében a felvonulás három résztvevőjét látjuk, akiknek arcán nyoma sincs az ünnepi lelkesedésnek, mert a felvonulást kísérő izgalmat elnyomják a lelket nyugtalanító mindennapi gondok. Az előtűk haladó zászlóvivő hiába lobogtatja a „csalit”, közönyösek maradnak, vagyis inkább mélabúsan menetelnek, hiszen tudják: a májusi virágok romlott gyümölcsöket teremnek, amelyeket már nem döngicsélnek körül nagy lelkesedéssel a méhek...

Revacska József: Felvonulás 1981.

Nem túlzás, ha ezt a korabeli felvonulási részletet temetési menethez hasonlítjuk. Nem az a lényeges, hogy a fotó kissé életlen, hanem az, amit ábrázol. Ugyanis egy-egy felismert remek pillanatról sokkal jobb egy rossz fotó, mint semmi; hiszen bizonyítékként szavahihetőbb

bármilyen nagy terjedelmű írásnál. Ez is igazolja korábbi megállapításomat: sem Józsi bácsi, sem a fényképezőgépe nem tudott hazudni.

Revacsco József 1946-tól harminkét éven át, egészen nyugdíjba vonulásáig vezette az állami bank fiókintézetét, ami ugyancsak híven igazolja tudását, munkaszeretetét és lankadatlan kitartását. Ezek a jellemvonásai gyönyörűen megnyilvánultak a hobbijául választott fotózásban is. 1957-ben lett a beregszászi amatőr fotóklub tagja, és a túlnyomórészt magyarok alkotta társaságban rövid időn belül vezéregyéniséggé nőtte ki magát. A bank épületében helyet adott fotókiállítások megrendezésére, így inspirálta még komolyabb munkára az alkotóközösség tagjait. A kiállítási vitrinekbe olyan fotók is bekerültek, amelyek nyíltan ugyan nem leplezték le a rendszert, de okot adtak a polemizálásra. Ilyen volt az a fénykép, amely egy pici kádban fürdőző disznót ábrázolt. Az akkori társadalmi állapotoknak ezt a groteszk kritikáját teljes mélységében talán sokan nem értették meg, de óhatatlanul elgondolkodtak. Józsi bácsinak bőven akadtak ehhez hasonló felvételei, s ez a tény meggyőzően tanúsítja, hogy szerzőjük tudatosan, kritikusan figyelte környezetét, tehát annak jellemzőit korántsem spontán kapta lencsevégre.

Ő mindig tudta, milyen látószögből és távolságból fotózzon, mi az, amit láttatni akar, milyen expozíciós idővel dolgozzon stb., vagyis kitűnően ismerte az éppen aktuális felvétel elkészítéséhez szükséges technikát. Nem véletlen, hogy egyik kiállításának vendégkönyvében bizonyos Rojko K. bejegyzése a legelismertebb jelzőkkel illette fotóművészi tevékenységét.

Józsi bácsi archív anyaga elképesztően hatalmas terjedelmű: bekötött fotókból készült albumok és különálló fotók, keretezett és keretezetlen diák, fekete-fehér negatívok és rengeteg mozgófilm anyaga. Mindezt egyedül finanszírozta, teljesen önállóan laborálta, attól függetlenül, hogy színes vagy fekete-fehér anyagról van-e szó. Ez a felhalmozódott anyag a művészi mellett komoly várostörténeti értéket is képvisel, amit az utókor még nem ismer, pedig óriási veszteség lenne, ha ezek az értékek elkallódnának, feledésbe merülnének.

Revacsco József a fotózás mellett sok időt szentelt barátai számára, akik közül sokan ma is köztünk vannak és szívesen mesélnek az idős mesterről. Ő volt a példakép, aki sok tanítványt hagyott maga után. Szabó Sándor, Haszics János, Pipik Mihály és mások érdekes történeteket meséltek el barátságuk és együttműködésük idejéből.

A fotóklub elnökeként Revacsco József szoros kapcsolatban állt az ungvári fotósokkal és a területi fotóklubbal, amely lehetőséget biztosított a területi és köztársasági rendezvényeken való részvételre. A beregszász-

iak tudását számos aranyozott plakett, oklevél, emléklap és tárgyi emlék bizonyítja. Ő maga is többször ért el előkelő helyezéseket, művészetének egyes ágait mégis homály fedi. Meggyőződésem, hogy egy-egy filmbemutaton keresztül rendkívül érdekesítő lenne megismerni legalább a töredékét annak a mozgófilm-anyagnak, amit a múltban Józsi bácsi nagy izgalmak közepette fotográfált és laborált.

A pusztá tény, hogy Józsi bácsi a párhatalmi korlátokat leküzdve pezsgő fotóművészeti klubéletet tudott maga körül teremteni, önmagában is elismerésre méltó. A klubélet legszebb vonását annak autonómiájában látom. A tagok számára ugyanis akkor még nem volt alapszabály, nem volt kötelező a jelenlét, nem létezett anyagi ösztönzés, ennek ellenére a szervezet szinte tökéletesen működött. A fotográfia szeretetén kívül volt még valami, ami összetartotta, összefűzte a tagokat: a nyelv, a magyar kultúra. A fotográfiai tevékenység mellett megosztották egymással a családi, a baráti és – óvatosan bár – a politikai dolgokat is; tudták, ki előtt lehet „beszélni”. Az így kialakult atmoszféra ahhoz hasonlóan vonzotta a tagokat, mint a fotózás szeretete. Egészséges becsvágyuk révén a rivalizálás lehetőségeihez is hozzájutottak, ami egy olyan folyamat kezdetét jelentette, amelyben a szovjet éra alatt kezdett felnőni egy teljesen új generáció, és békés úton kezdte döngetni a hatalmat, oly módon, hogy az 1960-as évek elejétől a magyarok közül egyre többen szereztek orosz vagy ukrán nyelven szakmai, főiskolai és egyetemi végzettséget. Ennek következtében egyre hevesebben zajlott a helyi káderigény kielégítése, amely nyílt összetűzésekhez ugyan nem vezetett, de kiváltott bizonyos belső feszültségeket.

Józsi bácsi komoly emberi képességeit, ezen belül ügybuzgalmát és munkabíráását jelzi, hogy hivatali elfoglaltsága mellett időt tudott szakítani a fotózásra, a barátkozásra és a klubélet megszervezésére, irányítására. Sajátos szemléletével és példamutató életével kétségtelenül városunk meghatározó személyisége volt.

1991 nyarán halt meg Beregszászban, nagy úrt és fotós tevékenységével kapcsolatban sok kérdőjelet hagyva maga után. Ezek betöltése, megválaszolása a mi feladatunk. Mert hozzá hasonló emberek nem születnek minden sarkon, ráadásul az utóbbi időkben kissé megváltoztak – eltorzultak – a példaképek...

Dancs György

Harmadik emeleti lakásunk legcsendesebb zugában, a déli fekvésű és napos konyhában ülök, előttem az asztalon több mint száz fotóból

álló mini archívum, annak a tehetséges amatőrnek a képei, akit Beregszászban egyszerűen csak Gyuriként ismertek. Azt kevesen tudták róla, hogy nem csak szenvedélyes fotográfus, hanem kitűnő hegymászó is. A Hoverla turistaklub, amelynek tagja volt, a szomszédunkban működött. Itt találkoztunk futólag, de elég gyakran. Én jól ismertem őt, szüleink ugyanis az ismerősítől talán kissé jobb viszonyban álltak egymással, ami apám korai halála és egyéb okok miatt elhalványult, megszakadt. Így távolról, de mégiscsak figyelemmel kísértem az életét.

Aztán egy alkalommal megszólított, hogy nem hozhatna-e fel néhány fotót megmutatni, mivel nagyon érdeklí a véleményem. Egy igazi barátság kialakulása reményében azonnal bólintottam: „Jó, hozz fel néhány darabot, amelyeket a legjobbnak tartasz.”

Néhány nap múlva tucatnyi fotóval és diával jelentkezett, amelyek egytől egyig komoly ráérzésről, kompozíciós képességről és műszaki hozzáértésről tanúskodtak, annak ellenére, hogy mint másokat, a képek laborálásakor néha őt is „megviccelte” a szovjet vegyipar „osztályon felüli” minősége. Miután megtettem futólagos észrevételeimet, véleményemet elfogadta, habár nem mindenben értettünk teljesen egyet, amit nem is szerettem volna. Így ismerkedtünk meg közelebbről, és ettől kezdve egyre gyakrabban találkoztunk a fotóklub összejövetelein vagy a lakásainkban. Úgy éreztem, egy nagyszerű ember barátságával lettem gazdagabb. Sajnos, a későbbiekben ez a barátság felbomlott, sőt, elszakadtunk egymástól, mert ő – telve reményekkel – áttelepült Izraelbe. Valószínűnek tartom, hogy az itt most nem részletezendő történetek ellenére a mai napig nagyon hiányzik neki a szülőföldje.

Hátrahagyott fotóit nézegetve újra és újra megállapítom: páratlanul tehetséges ez a srác, s nagy kár, hogy a szűk lehetőségek miatt itthon nem kaphatott kellő elismerést. Távozása tovább fokozta alkotói szegénységünket, s csak az vigasztal, hogy ma is jelentkeznek érdeklődők a fotográfia iránt, nő az utánpótlás.

Hallomásból tudom, Dancs Gyuri tehetségének koronája szépen terebélyesedik új hazájában. Büszkéek lehetünk, hogy egy ilyen tehetséges fotóst adtunk Izraelnek.

Felfelé ívelő karrierje még jobban igazolja Dancs György kiemelkedő tehetségét. Pedig egészen szerény embernek ismertem meg. Az egyik kubtalálkozózn például az ő és Szabó Sándor diáit néztük meg. Mindkettőjüket a maguk különlegesen egyéni és gazdag színvilágával, de eltérő tematikával és sajátos meglátással lehetne leginkább jellemezni. Dancs György az összejövetelen számos dicséretet kapott, ami szemmel láthatóan

zavarba hozta őt – szabadkozott...

Az előttem levő gyűjteményben vannak vallási témájú épületfotók, többnyire turistatársairól és azok családtagjairól készült portrék, informatikai jellegű fotók, zsánerképek, de a képek nagy része természetfotó: távoli ködben és felhőkben úszó, hóval borított hegyek, zúzmarás sík tájak, kisebb tételű mikro- és makro-próbálkozások, valamint állatportrék a nyugalom perceiben. Ezek a felvételek Dancs György széles érdeklődési körének, kreatív gondolkodásmódjának, határtalan természetszeretetének, szabadság- és becsvágyának kézzelfogható bizonyítékai.

Munkái ritkán szerepeltek nyilvános kiállításokon, de túráik alkalmával egymás között gyakran rögtönöztek dia- és fotóbemutatókat. Egyéni kiál-

Dancs György: Ég és Föld

Dancs György: Cím nélkül

lítása soha nem volt, pedig egyik-másik munkájára hosszú évek távlatából is jól emlékszem, mert kiválóak. Nála nem a mennyiség, hanem a minőség volt az irányadó. Piacra nem dolgozott, úgymond „csak” alkotott – ezzel vívta ki nagyon hamar a klubtagok elismerését.

Tudását ő is, akárcsak a Beregvidék legtöbb amatőr fotósa, könyvekből, fotóstársaival folytatott beszélgetésekből és saját tapasztalataiból nyerte. Sajnos, a tehetséget nálunk még nem ismerik el igazán, ezért a művészethez nem értő közönség gyakran a reprodukció szintjét alig elérő színes mázsolmányért jóval nagyobb összeget fizet, mint egy igazi fotóművészeti alkotásért. Szerencsére vannak néhányan, akik felismerik az igazi esztétikai értéket, amely az idő múlásával növekedik. Egy-egy fotó értékét nagyon nehéz pénzben meghatározni, ám az is tény, hogy mai világunkban az elismerés foka leginkább anyagiakban fejezhető ki.

Természetesen az előttem levő fotók nem mindegyike remek műalkotás, részben azért, mert készítőjük néhanapján kísérletezett is. Dancs György fotókompozíciói azonban ötletesek és dinamikusak. A felvételek túlnyomó többségén a színskála a lehető legkifejezőbb, és a témához erősen kötött. Mindez kimondottan növeli fotóinak esztétikai értékét.

FERENCZI IMRE